

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม มีหลักการสำคัญ (George F. Kneller., 1971 : 62-64) อยู่ใน สุรินทร์ รักษาติ, 2529 : 59-60) สรุปได้ดังนี้.-

1. การศึกษาต้องเป็นการสร้างระเบียบของสังคมขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ค่านิยมเบื้องต้นทางวัฒนธรรมได้บรรลุความสำเร็จตามที่ต้องการ และขณะเดียวกันก็ต้องให้กลมกลืนกับสภาวะของสังคมและเศรษฐกิจ
2. สังคมใหม่ต้องเป็นสังคมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง โดยประชาชนหรือผู้แทนที่ประชาชนเลือกมาจะต้องมีส่วนรับผิดชอบในการควบคุมผลประโยชน์ของสถาบันและทรัพยากรต่าง ๆ ของประเทศ
3. การศึกษานั้นนอกจากจะทำให้บุคคลได้พัฒนาสังคมแล้วยังทำให้บุคคลได้เรียนรู้ที่จะเข้าร่วมในการวางแผนของสังคมด้วย ดังนั้นสังคมจึงมีส่วนร่วมที่สำคัญของการศึกษา
4. ครูผู้สอนต้องเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาโดยครูจะต้องเชื่อและไว้วางใจเด็กในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามกระบวนการของประชาธิปไตยและเป็นที่ยอมรับของสังคมด้วย
5. วิธีการและจุดมุ่งหมายปลายทางของการศึกษาต้องสนองความต้องการของวัฒนธรรมปัจจุบันเป็นสำคัญ ดังนั้นจึงต้องปฏิรูปเนื้อหาวิชา วิธีการสอนปรับปรุงโครงสร้างการบริหารใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาปฏิรูปนิยมเป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้โรงเรียนมีบทบาทในการปฏิรูปสังคมเพื่อใช้การศึกษาเป็นปัจจัยในการสร้างสังคมใหม่ที่มีความเสมอภาคและความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2525 : 64) ซึ่งในเรื่องดังกล่าวนี้(ไพฑูรย์ สตินลารัตน์, 2529 : 89) ได้แบ่งเป็นข้อไว้ดังนี้.-

1. การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมพัฒนาสังคมโดยตรงและต้องช่วยแก้ปัญหาของสังคมที่เป็นอยู่ด้วย
2. การศึกษาจะต้องมุ่งสร้างระเบียบใหม่ ของสังคมบนรากฐานของประชาธิปไตยโดยต้องคำนึงถึงพื้นฐานที่มีอยู่เดิม

3. การศึกษาจะต้องให้เด็กเห็นความสำคัญของสังคมโดยส่วนรวมควบคู่ไปกับ
ของตนเอง

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเป็นหลักสูตรที่เน้นด้านสังคมเป็นแกนสำคัญเพื่อส่งเสริมให้เด็กเข้าใจสภาพของสังคม และศึกษาแนวทางในการแก้ไขปัญหาของสังคมเป็นการเตรียมเด็กให้มีความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างมีคุณภาพปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมยึดหลักสูตรแบบแกน (Core Curriculum or Wheel Curriculum) คือ การสอนเน้นหลักสูตรที่ยึดถือวิชาใดวิชาหนึ่งหรือกลุ่มวิชาใดวิชาหนึ่งเป็นแกนกลาง เนื้อหาสาระในหลักสูตรมาจากปัญหาสังคมที่ผู้เรียนประสบอยู่ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เด็กมีความพร้อมในการคิดหาแนวทางในการแก้ปัญหา และนำผลที่ได้มาใช้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรต้องกำหนดให้เด็กได้ศึกษาอย่างกว้างขวางเพื่อให้เด็กมองเห็นปัญหาสังคมอย่างเข้าใจแจ่มชัด และร่วมมือกันหาข้อมูลเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในอนาคตได้ เด็กจึงควรได้รับการศึกษาในเรื่องของอุตสาหกรรม สื่อสารมวลชน การขนส่ง การอนามัยและสาธารณสุข นิเวศวิทยา อาชีววิทยา รวมทั้งวิชาที่สอนในโรงเรียน ได้แก่ วรรณคดีดนตรี ศิลปะ ฟิสิกส์ เคมี สังคมวิทยา มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ และคณิตศาสตร์ (ศักดา ปรารักษ์ประทานพร, 2526 : 124) การสอนวิชาต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เด็กเห็นถึงความสัมพันธ์ของวิชาดังกล่าวและจะทำให้สามารถเข้าใจสภาพของสังคมมากขึ้น

โรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเชื่อว่าบทบาทของโรงเรียนจะต้องสนใจใฝ่หาอนาคต (Future Oriented) และนำทางให้เด็กได้พบกับระเบียบของสังคมใหม่โดยการศึกษาฝึกในด้านความคิดสร้างสรรค์แก่เด็กเพื่อให้เด็กพร้อมที่จะร่วมมือในการวางแผนให้กับสังคมใหม่ โรงเรียนมีหน้าที่สร้างบรรยากาศแบบสังคมประชาธิปไตยให้แก่เด็ก และในเวลาเดียวกันโรงเรียนจะต้องทำงานร่วมกับสมาชิกอื่น ๆ ของสังคมด้วย นั่นก็คือโรงเรียนจะต้องเป็นผู้สร้างสังคมไม่ใช่เป็นผู้ที่ถูกสังคมสร้างขึ้นมา(ศักดา ปรารักษ์ประทานพร, 2526 : 124-127) หากต้องการให้สังคมในอนาคตเป็นเช่นไร โรงเรียนก็สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อฝึกอบรมเด็กให้มีบุคลิกภาพ ทักษะคิด และความรู้ความสามารถเป็นอย่างนั้น

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมเชื่อว่าครูผู้สอนต้องสามารถทำให้เด็กเห็นว่ามี ความจำเป็นที่จะต้องสร้างสรรค์สังคมใหม่ โดยอาศัยกระบวนการแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นใน โรงเรียนมีการนำหลักการสำคัญแบบประชาธิปไตยมาใช้ (ศุภร ศรีแสน, 2526 : 193) ครูผู้สอนไม่ ใหม้มีหน้าที่คอยชี้แนะเพียงอย่างเดียว แต่ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้คอยกระตุ้นเร้าให้เด็กได้มีส่วน ร่วมในการคิด วิเคราะห์เพื่อหาทางแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อบกพร่องต่าง ๆ ของสังคม (ไพฑูรย์ สตินลารัตน์, 2524 : 91-92) นอกจากนี้ได้กล่าวมาแล้วนั้น ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ อุทิศตนเพื่อสังคมมีลักษณะเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยมมีลักษณะคล้ายคลึงกับ ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม คือ เป็นการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการ ต่าง ๆ เช่น วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) วิธีการแบบโครงการ (Project Method) และวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving Method) นอกจากนี้ปรัชญานี้ยังอาศัยวิธีการทางประวัติ ศาสตร์ (Historical Method) และวิธีการทางปรัชญา (Philosophical Method) เข้ามาประกอบด้วย เพื่อให้การศึกษาปัญหาต่าง ๆ รัดกุมและสมบูรณ์ที่สุด (ไพฑูรย์ สตินลารัตน์, 2524 : 92-93) ปรัชญา การศึกษาปฏิรูปนิยมไม่ส่งเสริมการเรียนแบบท่องจำและการสอนแบบบรรยาย ครูผู้สอนและเด็ก ควรทำอะไรก็ได้เพื่อสนองความต้องการของตน การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง สนใจปัญหาของ สังคมเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหา บรรยายภาคในการเรียนการสอนมีอิสระไม่ใช่มบังคับ การจัดการวาง สอนควรมีความยืดหยุ่น (Flexible Schedule) กำหนดตามเวลาเรียนในทฤษฎีการค้นคว้าของเด็ก และการอภิปรายเป็นสัดส่วนกัน โดยเน้นการอภิปรายเป็นหลัก (ทองปลิว ชมชื่น, 2529 : 168)

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (Existentialism)

ความเป็นมา

อัตถิภาวะ (Existence) หมายถึง ความเป็นอยู่ ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม เป็น ปรัชญาที่มุ่งเสริมสร้างให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกและรู้จักใช้เสรีภาพในการเลือกอย่างมีความ รับผิดชอบในตัวเอง ปรัชญานี้เป็นขบวนการทางความคิดแบบใหม่ของปรัชญา ซอเรนเคียร์ เกออร์ด์ (Soren Kierkegard 1813 - 1855) เป็นนักปรัชญาชาวเดนมาร์กซึ่งได้รับการยกย่องในปัจจุบันว่า เป็นผู้ให้กำเนิดปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเป็นคนแรกและได้เสนอความคิดว่าปรัชญาเป็นเรื่อง

ส่วนตัวของแต่ละคน ดังนั้นจึงควรสร้างปรัชญาของตนเองจากประสบการณ์ไม่มีความจริงนิรันดรให้ยึดเหนี่ยวเป็นสรณะด้วยตัวความจริงที่แท้คือสภาพของมนุษย์ (Human Condition) (กรีตินูญเจือ, 2522 : 14) ในระบบสังคมปัจจุบันนี้มนุษย์กำลังสูญเสียตัวเองและการศึกษาที่มีอยู่ก็มีส่วนในการทำลายความเป็นมนุษย์ด้วย เพราะสอนให้เด็กอยู่ในกรอบของสังคมที่จำกัดเสรีภาพ ความเป็นตัวของตัวเองได้ลดน้อยลงไม่มีใครเลยที่รอดพ้นจากการบีบรัดของบทบาทและหน้าที่ของสังคม นอกจากนี้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก็มีส่วนทำลายความเป็นมนุษย์เช่นกัน เพราะคนเราต้องพึ่งพามากเกินไปจนมนุษย์ต้องกลายเป็นทาสของสิ่งเหล่านี้(ศักดิ์ประทานพร, 2526 : 133) ปรัชญาที่ได้รับการกล่าวขวัญอย่างมากในช่วงปี ค.ศ.1950-1965 สำหรับความพยายามที่จะนำความคิดอัตถิภาวนิยมมาประยุกต์ใช้กับการศึกษานั้นเพิ่งมาเริ่มราว ๆ 20 ปีมานี้เองส่วนมากเป็นผลงานของนักปรัชญาการศึกษาชาวอเมริกันคือ แวนคลีฟ มอร์ริส (Van Cleve Morris) และจอร์จ เอฟ เนลเลอร์ (George F. Kneller) (ยัง ปอล ชาร์ตร์, 2517 : 33-60) และ เอ เอส เนลล์ (A.S. Neill) ชาวอังกฤษเป็นผู้ริเริ่มและแนวคิดของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมไปใช้ทดลองปฏิบัติในโรงเรียนสาธิตและโรงเรียนซัมเมอร์ฮิลล์ (Summer Hill)

แนวคิดพื้นฐาน

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมนี้ถือว่ามนุษย์ย่อมเป็นตัวของตัวเอง มีสิทธิเสรีภาพที่จะทำพหุคิด ได้ตามประสงค์ และมีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง (Freedom, Choice and Responsibility) มนุษย์เป็นผู้สร้างชีวิตและอนาคตของตัวเองเป็นปรัชญาที่สอนให้มนุษย์ยึดตัวเองเป็นหลัก (Human Subjectivity) เป็นปรัชญาที่ต่อต้านธรรมชาตินิยม (Naturalism) และจิตนิยม (Idealism) เพราะทั้งสองลัทธิปฏิเสธเสรีภาพของมนุษย์ ดังนั้นอัตถิภาวนิยมได้อุบัติขึ้นมาเพื่อต่อต้านการยึดถือประเพณีเก่า ๆ ของมนุษย์ (ทองปลิว ชมชื่น, 2529: 176-177)

หลักการสำคัญ

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม มีหลักการสำคัญ (บรรจง จันทรสภา, 2527 : 252) สรุปได้ดังนี้.-

1. การศึกษาจะต้องทำหน้าที่สร้างมนุษย์ให้เป็นตัวของตัวเอง มีอิสระในการเลือกและตัดสินใจ รับผิดชอบการกระทำด้วยตัวเอง การส่งเสริมให้เด็กรู้จักเลือกและรับผิดชอบในการตัดสินใจย่อมเป็นสิ่งที่ดีที่สุดสำหรับเด็ก และจะต้องเป็นสิ่งที่ดีสำหรับบุคคลอื่นด้วย การที่การศึกษาเน้นการสร้างมนุษย์ตามที่กล่าวมาแล้วนั้นย่อม หมายถึง การศึกษาจะต้องสร้างมนุษย์ให้เป็นผู้มีวินัยในตนเอง

2. โรงเรียน ควรเน้นเรื่องศีลธรรมและจริยธรรม โดยเสนอหลักศีลธรรมและจริยธรรมหลาย ๆ แบบให้เด็กได้เลือกตามแนวทางของตนเอง สำหรับเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวกับจริยธรรมนั้นต้องไม่แตกต่างไปจากสิ่งที่เด็กปฏิบัติอยู่ในชีวิตประจำวัน

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม คือ มุ่งจะให้เด็กพัฒนาความเป็นมนุษย์ของตัวเองอย่างเต็มที่ การศึกษาจึงต้องสามารถสอนให้เด็กเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพในการเลือก มีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจของตนเอง โดยการช่วยให้เด็กเข้าใจโลก และเข้าใจความสำคัญของการมีอยู่เพื่อที่ว่าการศึกษาจะช่วยทำให้เด็กสามารถเผชิญปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างชาญฉลาดด้วยสติปัญญาของตนเอง (Van Cleve Morris, 1961 : 391) อ้างใน(ณัฐพร คำมะสอน, 2531 : 53) จุดมุ่งหมายการศึกษาของปรัชญานี้ (James A. Johnson, 1969 : 335-343 อ้างในจินดา ภัณฑิพย์, 2528 : 64) พอสรุปได้ดังนี้.-

1. มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาความเป็นมนุษย์ของตัวเองอย่างเต็มที่
2. มุ่งให้ผู้เรียนมีเสรีภาพในการเลือก มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเลือกและในสิ่งที่ตนกระทำ
3. มุ่งให้ผู้เรียนเป็นผู้มีวินัยในตัวเอง (Self Discipline)

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเป็นหลักสูตรที่เชื่อว่าทุกวิชามีความสำคัญ ถ้าเด็กเห็นว่าวิชาใดจะช่วยให้อัจฉริยะ และเข้าใจโลกได้ดีขึ้น ถือว่าวิชานั้น ย่อมเหมาะสมกับเขา เนื้อหาที่เรียนต้องไม่แตกต่างไปจากสิ่งที่เด็กจะถือปฏิบัติในห้องเรียนและชีวิตประจำวัน (G Max Wingo, 1974 : 335) เนื้อหาวิชาของหลักสูตรจะเน้นทางสาขามนุษยศาสตร์ (Humanities) โดยเน้นเนื้อหาวิชาที่มีความสำคัญในการส่งเสริมให้บุคคลเลือกและตัดสินใจอันได้แก่ วิชา ศิลปะ ปรัชญา วรรณคดี ประวัติศาสตร์ การเขียน การละคร จิตรกรรม และศิลปะประดิษฐ์ นักปรัชญาเชื่อว่าวิชาเหล่านี้จะช่วยฝึกฝนเด็กในด้านสุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) อารมณ์ (Emotion) และฝึกฝนศีลธรรมจรรยา (พรชูลี อาชวอำรุง, 2517 : 66) อย่างไรก็ตาม หลักสูตรอัตถิภาวนิยมที่แท้จริงต้องไม่เสนอวิชาเรียนให้กับเด็ก แต่ต้องมีวิชาต่าง ๆ พร้อมให้เด็กเลือก เพราะ

วิชาเรียนนั้นเป็นเพียงเครื่องมือให้เด็กได้พัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง (ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร, 2526 : 44)

โรงเรียน

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมมีความเชื่อว่าโรงเรียนจะต้องสร้างบรรยากาศแห่งเสรีภาพทั้งในและนอกห้องเรียน จัดสิ่งแวดล้อมให้เด็กพอใจ โรงเรียนจะไม่สร้างและกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ให้เด็กปฏิบัติตาม แต่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนมีพัฒนาการในด้านการเป็นตัวของตัวเอง นั่นคือ ให้เด็กมีโอกาสเลือกและรู้จักเลือกโดยอิสระ (Free Choice) (James A. Johnson : 335-343) ส่วนในด้านศีลธรรมจรรยา โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกแนวทางจริยธรรมของตัวเอง

ผู้สอน

ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมเชื่อว่าผู้สอนมีหน้าที่คอยกระตุ้นหรือเร้าใจให้เด็กรู้จักตนเอง สามารถนำศักยภาพของตนเองมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด และเน้นให้เด็กเข้าใจตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ (สุกร ศรีแสน, 2526 : 154-155) ครูผู้สอนกับเด็กมีความสำคัญเท่ากันต้องเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน และครูผู้สอนต้องรู้จริงในวิชาที่สอน ต้องมีความซื่อสัตย์ และมีความจริงใจต่อเด็กอย่างแท้จริง

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมให้ความสำคัญของเด็กเป็นอย่างยิ่ง การเรียนการสอนจึงมุ่งให้เด็กได้ค้นพบและรู้จักตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ คือ เห็นว่าการเรียนรู้ของเด็กควรเริ่มต้นที่ความอยากรู้ของตัวเอง ไม่ใช่เริ่มต้นที่ความรู้ที่ครูผู้สอนจะถ่ายทอดให้ (เกียรติวรรณ อดาตยกุล, 2518 : 66) เด็กควรจะได้รับการส่งเสริมให้เข้าใจในวิชาที่เรียนอย่างถ่องแท้ จนสามารถที่จะบอกได้ว่าตัวเองมีความรู้สึกอย่างไรต่อวิชาที่เรียนนั้น

นอกจากนี้กระบวนการเรียนการสอนในปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยมนี้ยังเน้น “การมีส่วนร่วม” ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ และไม่เห็นด้วยกับการศึกษามนุษย์ในแง่ของวัตถุเท่านั้นเพราะมนุษย์ไม่ใช่วัตถุ จะศึกษามนุษย์ให้เข้าใจก็ต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับการมีอยู่ของมนุษย์ วิชาที่ควรแก่การศึกษาคือ วิชาที่ให้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ (ปานทิพย์ สุภณกร, มปป.)

พุทธปรัชญาการศึกษา (Buddhism)

ความเป็นมา

พุทธปรัชญา หมายถึง ความรู้แจ้งของผู้รู้ ความรู้แจ้งในที่นี้คือ ความรู้แจ้งในความจริงของสิ่งทั้งหลาย ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ความรู้แจ้งดังกล่าวนี้เกิดจากการเล่าเรียนฝึกฝนจำแนกแยกแยะและคิดค้นด้วยเหตุผลตามที่ เป็นจริงจนกระทั่งได้พบกับความเป็นจริง หรือศีลธรรมในที่สุด (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2525 : 76) เป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้วที่ประเทศไทย ได้ยึดถือเอาพุทธธรรมเป็นแนวทางในการจัดการศึกษา โดยมีวัดและพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทในการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก ต่อมาประเทศไทยได้จัดการศึกษา ตามแบบอย่างของประเทศตะวันตก มาจนถึงปัจจุบันนี้ทำให้การจัดการศึกษาเกิดปัญหาขึ้นหลายประการ เพราะ “พบว่ามีความขัดแย้งไปกันไม่ได้ สนิทหนักกับค่านิยมและนิสัยของไทย ๆ ผลที่สุดปรัชญาต่างประเทศที่ส่งเข้ามา นั้นดูจะเลื่อนลอยไร้ความหมายและไม่ยังประโยชน์แก่การศึกษาของไทยกว่าที่ควร” (เอกวิทย์ ฤทธกลาง, 2512 : 183-197) ดังนั้นจึงมีนักการศึกษาไทยหลายท่านได้พยายามนำหลักพุทธธรรมมาเป็นปรัชญาแม่บทในการจัดการศึกษาไทย ผลงานชิ้นแรกที่พยายามจะเสนอปรัชญาการศึกษาไทยอย่างมีระบบ คือ ผลงานของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ท่านได้เขียน “พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่” (สาโรช บัวศรี, 2513 : 4-40) โดยเสนอระบบปรัชญาการศึกษาที่ยึดหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นปรัชญาแม่บท เป็นผลงานที่ได้รับความสนใจและมีผู้วิจารณ์ความถูกต้องของปรัชญาการศึกษานี้กันมาก แต่ก็นับว่าเป็นก้าวแรกที่มีผู้สนใจปรัชญาการศึกษาไทยกันอย่างจริงจัง หลังจากนั้นได้มีนักการศึกษา นักปรัชญาและผู้รู้ทั้งหลายท่านพยายามเสนอแนวคิดในการนำพุทธปรัชญามาเป็นปรัชญาการศึกษาให้ได้เนื้อหาสาระที่ชัดเจนยิ่งขึ้น (สมนึก พวงพาว, 2531 : 74)

แนวคิดพื้นฐาน

พุทธปรัชญามีความเชื่อว่าธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์คือทุกข์ จุดมุ่งหมายของการศึกษาในทรรศนะของพระพุทธศาสนา คือ การหลุดพ้นจากทุกข์ เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นอุปกรณ์เพื่อบรรลุดจุดมุ่งหมายนี้ทั้งในแง่โลกและในแง่ของศาสนา ธรรมชาติของมนุษย์ในแง่อื่น ๆ อาจนำมาอธิบายในแง่ของการศึกษาเพิ่มเติมได้อีก เช่น ในแง่ของกรรม หมายถึง ความก้าวหน้าหรือความเสื่อมทางการศึกษาขึ้นอยู่กับตนเองในแง่ของปฏิจสุมุปบาทหมายถึง ธรรมชาติสัมพัทธ์

ของมนุษย์ต้องพิจารณาสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ในแง่ของไตรลักษณ์ หมายถึง ธรรมชาติที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงได้ด้วยวิธีการศึกษา ดังนี้ เป็นต้น (วิจิตร เกิดวิศิษฐ์, 2520 : บทคัดย่อ)

หลักการสำคัญ

พุทธปรัชญา มีหลักการสำคัญ (พระราชวรมณี, 2525 : 166-168) โดยได้กล่าวถึงหลักไตรสิกขา หรือหลักการศึกษาศาสตร์ 3 ประการ พอสรุปได้ดังนี้

1. การฝึกฝนอบรมในด้านความประพฤติระเบียบวินัย ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีวะ เรียกว่า อริศิลสิกขา

2. การฝึกฝนอบรมทางจิตใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพและสมรรถภาพของจิต เรียกว่า อริจิตตสิกขา

3. การฝึกฝนอบรมทางปัญญาให้เกิดความรู้ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันโลกและชีวิต จนสามารถทำจิตใจให้บริสุทธิ์หลุดพ้นจากความยึดติด ถ้อยมั่นในสิ่ง ต่าง ๆ ดับกิเลส ดับทุกข์ได้ เป็นอยู่ด้วยจิตใจ อิสระ ผ่องใสเบิกบาน เรียกว่า อริปัญญาสิกขา

หลักการศึกษาศาสตร์ 3 ประการนี้จัดวางขึ้นโดยอาศัยหลักปฏิบัติที่เรียกว่า วิธีแก้ปัญหาของอารยชน หรือ อริยมรรค แปลว่า ทางดำเนินสู่ความดับทุกข์ที่ทำให้เป็นอริยชน ได้แก่ มรรคอันมีองค์ 8 คือ สัมมทิฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (วาจาชอบ) สัมมากรรม (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ(อาชีพชอบ) สัมมาวายามะ(พยายามชอบ) สัมมาสติ(ระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ(จิตมั่นชอบ)

ความเชื่อทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษา

จุดมุ่งหมายการศึกษาของพุทธปรัชญาการศึกษานั้น ได้มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน คือ ท่านพุทธทาสภิกขุ (2518 : 121) ได้กล่าวว่า “การศึกษานี้เพื่อมนุษย์จะมีโอกาสได้สิ่งที่ดีที่สุดในที่มนุษย์ควรจะได้ โดยการทำลายเสียซึ่งสัญชาตญาณอย่างสัตว์ และมีการประพฤติกระทำอย่างมนุษย์ที่มีใจสูงโดยสมบูรณ์” ทั้งนี้เพราะสัญชาตญาณที่มีความเห็นแก่ตัวอย่างมากก็คือสัญชาตญาณอย่างสัตว์นั่นเอง

สาโรช บัวศรี (2528 : 7) ได้กล่าวว่า ความมุ่งหมายของหลักการศึกษาคือ

1. เพื่อให้รู้จักตนเอง (รู้จักขั้นที่ 5) และรู้จักทุกข์หรือปัญหาของตนเองอันยอมสืบทอดมาจากอกุศลมูล และเพื่อจะได้นำตนให้หลุดพ้นไปจากทุกข์ หรือปัญหานั้น ๆ

2. เพื่อให้เกิดความรู้และความสามารถที่จะคิดเป็นรวมเรียกว่า ปัญญาธรรม ตลอดจนทั้งความรับผิดชอบและสมรรถภาพทั้งปวง อันจะเป็นเครื่องมือในการดับทุกข์หรือแก้ปัญหาและปรับปรุงสภาพของสังคมของตัวมนุษย์เอง

3. เพื่อให้เกิดคุณธรรมและศีลธรรมขึ้นในใจ สำหรับช่วยสร้างสัมพันธภาพอันดีในหมู่มนุษย์ก่อให้เกิดสันติสุขในสังคม

จุดมุ่งหมายการศึกษาตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษามุ่งให้เด็กเป็นผู้มีคุณธรรมปราศจากการเห็นแก่ตัว เป็นผู้รู้จักตัวเอง รู้จักแก้ปัญหาในชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

องค์ประกอบของการศึกษา

หลักสูตร

หลักสูตรของพุทธปรัชญาการศึกษาเป็นหลักสูตรที่เน้นการฝึกฝนอบรมทางด้านจิตใจและคุณธรรมของเด็กเป็นสำคัญ ส่วนวิชาชีพอื่น ๆ นั้นให้เลือกเรียนได้ตามความเหมาะสมเพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวัน พุทธทาสภิกขุ (2512 : 77-92) ได้กล่าวถึงหลักสูตรที่ประกอบด้วยแผนการศึกษา 4 อย่างคือ

1. พุทธิศึกษา นอกจากให้รู้หนังสือแล้วจะต้องมีความรู้ในเรื่องที่สำคัญที่สุดในชีวิต คือ รู้ว่า เกิดมาทำไม เกิดมาเพื่ออะไร คำตอบคือเกิดมาเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้

2. จริยศึกษา ต้องอบรมให้รู้จักทำลายความเห็นแก่ตัว หรือ ความเห็นแก่ตัวพวกของตัว ต้องเต็มไปด้วยความสำรวม ความมัธยัสถ์มากขึ้นทุกที ๆ

3. พลศึกษา คือ การศึกษาเพื่อให้มีกำลัง ต้องประกอบด้วยกำลังสองประเภท คือ กำลังทางวัตถุและกำลังทางวิญญาณหรือกำลังทางจิต เพราะต้องฝึกให้จิตมีสมาธิ จึงจะสามารถควบคุมบังคับกำลังกายให้เกิดไปถูกทางได้

4. หัตถศึกษา คือ วิชาชีพทุกแขนงทั้งภาคปฏิบัติและภาควิชาการ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้ และวิชาชีพเป็นอุปกรณ์ในการเลี้ยงชีพ เป็นหนทางให้มนุษย์ได้แสวงหาสิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับ

หลักสูตรของพุทธปรัชญาการศึกษานั้นเนื้อหาของหลักสูตรจะต้องประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ เนื้อหาที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพส่วนหนึ่ง และเนื้อหาที่จำเป็นต่อการพัฒนา

ในด้านจิตใจอีกส่วนหนึ่ง (จิตรกร ตั้งเกษมสุข, 2525 : 79) เพราะการพัฒนาความเป็นมนุษย์ (Manhood) จะต้องพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจไป พร้อม ๆ กัน

โรงเรียน

พุทธปรัชญาการศึกษาที่มีความเชื่อว่าการจัดโรงเรียนนั้นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยที่จะเหนี่ยวโน้มนำ ส่งเสริม จูงใจ และปลุกเร้า ให้เกิดความศรัทธาที่จะเรียนรู้ ซึ่งจะต้องประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ (สุนทร อมรวิวัฒน์, 2528 : 79-81) พอสรุปได้ดังนี้

1. ความเจียมสงบ การสร้างบรรยากาศที่เจียมสงบมิใช่การข่มขู่บังคับห้ามนักเรียนพูด แต่เน้นที่การสำรวมตน คือ สำรวมกาย วาจา ใจ การฝึกหัดแผ่เมตตา การฝึกสมาธิอย่างง่าย ๆ เป็นการฝึกหัดให้เด็กรู้ตัวอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไรอยู่

2. ความใกล้ชิดกับธรรมชาติ การจัดชั้นเรียนมิได้จำกัดอยู่ภายในห้องสี่เหลี่ยมเท่านั้น แต่ให้นำธรรมชาติเข้ามาสู่ห้องเรียน และนำเด็กนักเรียนออกไปสู่สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ และเป็นแหล่งวิทยาการในชุมชน ทำให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรงด้วยวิธีการที่ประหยัดและสอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

3. ความแปลกใหม่และเปลี่ยนแปลงไม่จำเจ คือ จัดห้องเรียนให้น่าสนใจอยู่เสมอ เช่น การจัดห้องเรียนพิเศษตามลักษณะวิชาที่เรียน มีการตกแต่งห้องเรียน สื่อต่าง ๆ ในโอกาสที่สำคัญ มีการเปลี่ยนกลุ่มเด็กนักเรียนเปลี่ยนรูปแบบการจัดที่นั่งเรียนช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสนใจไม่รู้สึกรำคาญเบื่อหน่าย

4. ความสะดวกมีระเบียบและเรียบง่าย เป็นการ จัดสภาพแวดล้อม เพื่อฝึกลักษณะนิสัยและฝึกหัดอบรมการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ สภาพของห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ไม่จำเป็นต้องมีราคาแพงหรูหรา แต่จะต้องกวาดขันให้มีความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ

ผู้สอน

พุทธปรัชญาการศึกษาเชื่อว่าครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อเด็ก ตั้งใจสอนด้วยความมุ่งหวังที่จะใช้ศิษย์เป็นคนที่มีคุณธรรมของสังคม ครูผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ดี ปฏิบัติได้จริง และมีวิธีสอนหลาย ๆ แบบที่สามารถเร้าใจให้เด็กสนใจได้เป็นอย่างดี (สมนึก พวงพาว, 2531 : 84)

แสง จันทร์งาม (2526 : 24-30) กล่าวถึงลักษณะครูผู้สอนที่ดีตามหลักพุทธปรัชญาการศึกษาว่าควรมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1. มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิตใจ การสอนนั้นมุ่งให้ผู้เรียนพ้นจากทุกข์ ไม่หวังผลสิ่งใดตอบแทน
2. ไม่ถือตัว ไม่หยิ่งยโส ไม่ถือยศถือศักดิ์
3. มีความอดทน ใจเย็น
4. มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า ไม่เข้าข้างผู้เรียนบางคนหรือชอบผู้เรียนบางคน
5. มีความรอบคอบ พิจารณาถี่ถ้วน ไม่ตัดสินใจอย่างหุนหันพลันแล่น
6. มีความประพฤติน่าเคารพบูชา เป็นแบบอย่างที่ดีทางความประพฤติ ครูจะต้องเป็นผู้แนะ และผู้นำ จะต้องปฏิบัติในสิ่งที่ตนชอบ
7. รู้จักระดับสติปัญญาของผู้เรียน และปรับปรุงวิธีการสอนของตนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่ม

กระบวนการเรียนการสอน

การเรียนการสอนตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษานั้น เป็นการจัดโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแบบคายนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง เรียกว่า การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ(แปลว่า การทำในใจโดยแบบคาย หรือคิดถูกวิธี หมายถึง การคิดอย่างมีระเบียบหรือคิดตามแนวทางของปัญญา) โดยมุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ครูผู้สอนและศิษย์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และศิษย์ได้มีโอกาสคิดแสดงออกปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม(สุมน อมรวิวัฒน์, 2528 : 84)

เสถียร ชาวไทย (2526 : 17-18) ยังได้กล่าวอธิบายเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนตามพุทธศาสนาไว้ว่า การศึกษาตามหลักพุทธศาสนามี 3 ชั้น ได้แก่

1. เป็นชั้นควบคุมฝึกหัดพฤติกรรมทางกาย และทางคำพูด โดยมุ่งให้แสดงเฉพาะพฤติกรรมที่ดีอันไม่เป็นโทษแก่ตนเองและคนอื่น
2. เป็นชั้นควบคุมฝึกหัดจิตใจโดยตรง มุ่งให้บุคคลได้รู้จักบังคับจิตใจตนเอง รู้จักคิดและแสดงความคิดเห็นออกมาเฉพาะสิ่งที่เป็นความดี ก่อให้เกิดความสร้างสรรค์ตลอดจนรู้จักทำจิตใจให้สงบได้ เรียกว่า สมภาติ

3. เป็นขั้นสูงสุดแห่งการศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ และมีความรู้ความเข้าใจในสภาพความเป็นจริงของชีวิต ซึ่งมีทั้งความสมหวังและไม่สมหวังเรียกว่า “ปัญญา”

นอกจากกระบวนการเรียนการสอนที่ได้กล่าวไปแล้วนี้ นีรันดร ชัยศรี (2527 : 47-48) ยังได้กล่าวในเรื่องเดียวกันนี้ว่า กระบวนการเรียนการสอนขั้นแรกเรียกว่า ศิลสิกขา ได้แก่ การศึกษา เรื่องระเบียบวินัย เพื่อแก้ไขปัญหาค้นพื้นฐาน คือ ทางกาย และทางวาจา

ขั้นที่สอง คือ สมာธิสสิกขา การศึกษาที่ฝึกควบคุมจิตใจ พุทธิกรรมใดโดยจงใจไม่ว่าจะเป็นทางกาย หรือทางวาจา ย่อมมีสาเหตุมาจากใจนั่นเอง

ขั้นที่สาม ได้แก่ ปัญญาสิกขา เป็นการศึกษาขั้นสูงสุด เป็นความรู้ที่เข้าใจในสภาพความเป็นจริงด้วยตนเอง

การเรียนการสอนตามแนวพุทธปรัชญาเป็นการศึกษาตามลำดับขั้นของไตรสิกขา อันประกอบด้วย คือ สมာธิและปัญญา กระบวนการเรียนการสอนอาจมีได้หลาย ๆ วิธีด้วยกัน ทั้งนี้แล้วแต่ความเหมาะสมแต่ต้องเป็นวิธีที่เด็กเกิดความรู้ความเข้าใจ และต้องควบคู่กันไปกับการฝึกฝนทางด้านคุณธรรมด้วย

นโยบายการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำรายงานฉบับที่ 6 เกี่ยวกับการศึกษาไทย ปี 2526 ในเดือนพฤศจิกายน พศ.2528 ได้กล่าวถึงนโยบายการจัดการศึกษาโดยทั่วไปของไทยดังนี้-

รัฐบาลมีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการศึกษาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพเพื่อสร้างคนให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมและตนเอง มีความสามารถในการประกอบอาชีพ มีคุณธรรม วัฒนธรรม พละนามัย และห่วงหาพันแผ่นดินเกิด สามารถมีส่วนร่วมในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ส่งเสริมสถานศึกษาให้เป็นศูนย์กลางทางด้านการศึกษาแก่ชุมชน ปรับปรุงคุณภาพการศึกษา

นโยบายการศึกษาของประเทศมีความสำคัญในการกำหนดทิศทางและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษา คณะรัฐบาลได้ประกาศใช้แผนการศึกษาของชาติมาแล้วรวม 9 ฉบับ เป็นแผนการศึกษาก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็น

ปกครองระบอบประชาธิปไตย (พ.ศ.2475) 4 ฉบับและหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองอีก 5 ฉบับ ซึ่งใช้เป็นแม่บทในการจัดการศึกษา

แผนการศึกษาแห่งชาติก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใช้เรียกว่า “โครงการศึกษา” ได้แก่ โครงการศึกษา พ.ศ.2441, โครงการศึกษา พ.ศ.2445, โครงการศึกษา พ.ศ.2446, และโครงการศึกษา พ.ศ.2464 ซึ่งมีได้กำหนดแนวนโยบายในการจัดการศึกษาไว้โดยเฉพาะ แต่กล่าวรวมกับส่วนอื่น ๆ โดยมุ่งให้ราษฎรมีความรู้ความสามารถเพื่อสามารถออกไปประกอบอาชีพได้

แผนการศึกษาแห่งชาติหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองใช้ชื่อเรียกว่า “แผนการศึกษาชาติ” และ “แผนการศึกษาแห่งชาติ” ได้แก่ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2475, แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479, แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494, แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 ซึ่งเปลี่ยนไปจากรูปแบบแผนก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาก ได้ระบุนโยบายหลักในการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงโอกาสเข้ารับการศึกษา และการให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น จัดแบ่งสาระสำคัญของการศึกษาไว้เป็นหมวด ๆ อย่างชัดเจน

นโยบายการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2535

1. จัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. จัดการศึกษาและส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูที่เป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการของเด็กตามสภาวะความต้องการพื้นฐานตามวัยตั้งแต่ปฐมวัย และการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์

3. ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับบริการเพื่อเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา

4. จัดการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึง มีคุณภาพ และสะดวกต่อผู้เรียน สถานศึกษาของรัฐ และของท้องถิ่นจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นบริการแบบให้เปล่า

การจัดการศึกษาในระดับใดให้เป็นการศึกษาภาคบังคับ ให้เป็นไปตามกฎหมายการศึกษาที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ

5. ให้การศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชนรัฐพึงเร่งรัดและขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนอย่างทั่วถึง เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น

6. ปฏิรูปการฝึกหัดครูและการพัฒนาครูประจำการ โดยมุ่งให้เป็นการพัฒนาวิชาชีพเฉพาะเพื่อสร้างจิตสำนึกของความเป็นครู พัฒนาความรู้ความสามารถทั้งทางวิชาชีพครูและวิชาการให้ได้มาตรฐาน และยกฐานะของวิชาชีพครูให้สูงขึ้น

7. ส่งเสริมให้การอุดมศึกษามีความเป็นเลิศในการสร้างและพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยี และให้มีการประสานวิชาการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้การอุดมศึกษามีบทบาทนำการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์

8. ปรับปรุงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับและทุกประเภท การศึกษาให้สนองต่อหลักการ และสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่ตั้งไว้

9. ส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกระดับรวมทั้งประชาชนโดยทั่วไปมีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมเพื่อการสื่อสาร เพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาความคิดและองค์ความรู้และเพื่อธำรงรักษาวัฒนธรรมของชาติ

10. ส่งเสริมให้มีการเรียนภาษาต่างประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวางเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้า การติดต่อสื่อสารในด้านวิชาการ การค้า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม

11. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรม เทคโนโลยีทางการศึกษา และองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนการสอนและต่อการส่งเสริมการเรียนรู้

12. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้เพื่อขยายบริการการศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ข้อมูลข่าวสารไปสู่ประชาชนและชุมชนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

13. ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของครอบครัว ชุมชน สถาบันสังคมอื่น ๆ และสื่อมวลชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการของการศึกษา การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

14. สนับสนุนการจัดการศึกษาในรูปแบบและวิธีการที่เอื้อให้ผู้มีปัญญาเลิศหรือมีความสามารถพิเศษได้พัฒนาอัจฉริยภาพของตน

15. สนับสนุนการขยายบริการการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม และผู้ที่มีความบกพร่องทางกาย สติปัญญา จิตใจ และอารมณ์ ให้กว้างขวางและทั่วถึงโดยเร็ว

16. ส่งเสริมการศึกษาของภิกษุ สามเณร นักบวช และบุคลากรทางศาสนา เพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดี และเป็นผู้นำในการปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม และค่านิยมที่เหมาะสมให้แก่บุคคลและสังคม

17. ปรับปรุงระบบบริหารการศึกษาให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น และสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการภายในของสถานศึกษา รวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการจัดการศึกษาของชุมชน

18. ส่งเสริมให้เอกชนจัดการศึกษาทุกระดับเพิ่มขึ้น ให้มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการ สามารถพึ่งตนเองได้ โดยรัฐให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ทรัพยากร การอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานและการรับรองมาตรฐาน

19. ระดม จัดสรร และใช้ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544)

จากการพิจารณาวิสัยทัศน์โลก วิสัยทัศน์สังคมไทย สังคมที่พึงประสงค์ แนวทางการพัฒนาประเทศในอนาคต จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ซึ่งนโยบายและยุทธศาสตร์ที่นำเสนอมีความเกี่ยวพันและเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ไม่สามารถแยกออกเป็นเรื่อง ๆ โดยไม่สัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ ได้ เป็นแนวทางการดำเนินงานที่สำคัญและมีผลมากที่สุดต่อการแก้ปัญหาโดยรวม และการพัฒนาการศึกษาในอนาคตซึ่งจะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กัน สำหรับมาตรการที่นำเสนอให้เอกสารเป็นตัวอย่างของข้อเสนอ เพื่อการปฏิบัติที่หน่วยปฏิบัติสามารถนำไปดำเนินการได้ หรือคิดใหม่ภายใต้กรอบนโยบายและยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 ดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2539 : 47-83)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อขยายและยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนทั้งมวลให้กว้างขวางและสูงขึ้นถึงระดับมัธยมศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

2. เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ สอดคล้องสัมพันธ์กับความต้องการของบุคคล ชุมชนและประเทศ ให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

3. เพื่อให้การศึกษาไทยสร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งพาตนเอง และสร้างความก้าวหน้าและมั่นคงของเศรษฐกิจไทยในประชาคมโลกบนฐานแห่งความเป็นไทย

นโยบายการพัฒนาการศึกษา

เพื่อให้การพัฒนาการศึกษาของประเทศในช่วงปี 2540-2544 เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จึงกำหนดนโยบายการพัฒนาการศึกษาเป็น 5 ด้าน ดังนี้.-

1. เร่งขยายและยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนทั้งมวล มุ่งให้ประชาชนเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพอย่างกว้างขวางโดยเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

2. ปฏิรูประบบการเรียนการสอน มุ่งปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการพัฒนาขีดความสามารถของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ ตามจุดประสงค์ของแต่ละระดับและประเภทการศึกษา โดยมีพื้นฐานความรู้ความสามารถและทักษะพื้นฐานที่ดีและเข้มแข็งพอที่จะออกไปประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้น มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ใฝ่การเรียนรู้ มีระเบียบวินัย และมีคุณธรรมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

3. ปฏิรูประบบการผลิตและพัฒนาครู มุ่งปรับปรุงและพัฒนากระบวนการผลิต การฝึกอบรมและการพัฒนาครูประจำการ ให้ครูมีศักยภาพเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้และอบรมสั่งสอนผู้เรียนให้มีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นสุข รวมทั้งพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง เป็นที่ยอมรับและยกย่องในสังคม โดยสร้างและปรับปรุงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกื้อหนุนต่อการประกอบวิชาชีพครู

4. เร่งผลิตและพัฒนากำลังคนระดับกลางและสูง มุ่งสร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งพาตนเอง และสร้างความก้าวหน้าและมั่นคงของเศรษฐกิจไทยในประชาคมโลกบนฐานแห่งความเป็นไทย

5. ปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการศึกษา มุ่งปรับเปลี่ยนแนวความคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการของรัฐใหม่ เพื่อให้การจัดการศึกษามีอิสระและเสรีมากขึ้น ปรับเปลี่ยนการตัดสินใจจากกรมในส่วนกลาง เป็นการตัดสินใจในพื้นที่ทุกส่วนของสังคม ตั้งแต่ประชาชนครอบครัว ชุมชน สถาบันทางสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน ธุรกิจเอกชนและองค์กรภาครัฐมีส่วนร่วมและรับผิดชอบ การจัดการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย มีการจัดการศึกษาที่ได้คุณภาพและสร้างความเป็นธรรมแก่คนในสังคมมากขึ้น สามารถ

สนองความต้องการของบุคคล สังคมและประเทศได้อย่างรวดเร็วตามสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

แผนงานหลักเพื่อการพัฒนาการศึกษา

เพื่อให้มีแนวทางการจัดการศึกษาในช่วงปี 2540-2544 ตามนโยบายที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมเห็นสมควรกำหนดแผนงานหลักเพื่อพัฒนาการศึกษา 9 แผนงาน สำหรับเป็นกรอบในการจัดทำรายละเอียดโครงการและจัดทำค่าของงบประมาณ ดังนี้-

แผนงานหลักที่ 1 การยกระดับการศึกษาพื้นฐานของปวงชน

แผนงานหลักที่ 2 การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

แผนงานหลักที่ 3 การพัฒนาการผลิตครูและการฝึกอบรมและพัฒนาครูประจำการ

แผนงานหลักที่ 4 การผลิตและพัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และด้าน

สังคมศาสตร์

แผนงานหลักที่ 5 การวิจัยและพัฒนา

แผนงานหลักที่ 6 การพัฒนาระบบบริหารและการจัดการ

แผนงานหลักที่ 7 การพัฒนาระบบอุดมศึกษา

แผนงานหลักที่ 8 การระดมสรรหากำลังเพื่อจัดการศึกษา

แผนงานหลักที่ 9 การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการศึกษา
